

ПРОГРАМСКА НАЧЕЛА

СЛОБОДА И ОДГОВОРНОСТ

За бољитак
Народна странка Радом за бољитак
НОВА СТРАНКА ЗА НОВО ДОБА

Предсједник
Младен Иванковић Лијановић

За бољитак

Народна странка Радом за бољитак

ПРОГРАМСКА НАЧЕЛА

СЛОБОДА И ОДГОВОРНОСТ

- 1. КО СМО МИ..... 5**
 - 1.1. Ми смо народна странка
 - 1.2. Ми смо за слободну правну државу и отворено друштво
 - 1.3. Ми смо за еколошко-социјалну тржишну привреду
 - 1.4. Ми смо босанскохерцеговачка странка у Европи

- 2. ШТА МИ ЖЕЛИМО..... 8**

- 3. НАША ТЕМЕЉНА НАЧЕЛА..... 10**
 - 3.1. Наше схватање људи
 - 3.2. Слобода
 - 3.3. Одговорност
 - 3.4. Солидарност
 - 3.5. Праведност
 - 3.6. Рад
 - 3.7. Сигурност
 - 3.8. Партнерство
 - 3.9. Супсидијарност
 - 3.10. Судјеловање
 - 3.11. Толеранција

- 4. ЈАКА ДЕМОКРАТИЈА..... 17**
 - 4.1. Задаци државе
 - 4.2. Грађанска свијест о демократском заједништву
 - 4.3. Наша парламентарна демократија треба народне странке

 - 4.4. Медији
 - 4.5. Држава и вјерске заједнице
 - 4.6. Борба против криминала и сигурност

- 5. ЕКОЛОШКО И СОЦИЈАЛНО ТРЖИШНА ПРИВРЕДА..... 22**
 - 5.1. Принципи еколошке и социјално тржишне привреде
 - 5.2. Тржиште и конкуренција

- 5.3. Привредно социјални поредак
- 5.4. Еколошко уређење
- 5.5. Побољшати конкуренту способност Босне и Херцеговине
- 5.6. Финансијска и привредна политика
- 5.7. Политика конкуренције
- 5.8. Структурна политика
- 5.9. Мала и средња предузећа
- 5.10. Наука, истраживање и техника
- 5.11. Енергија и сировине
- 5.12. Саобраћајна политика
- 5.13. Пољопривредна политика
- 5.14. Стамбена политика

6. НОВИ ДРУШТВЕНИ УГОВОРИ 31

- 6.1. Основно
- 6.2. Равноправност и партнерство жене и мушкарца
- 6.3. Породица – темељ друштва
- 6.4. Побољшање усклађивања обавеза у породици и на послу
- 6.5. Дјеца, млади и стари
- 6.6. Особе са посебним потребама
- 6.7. Социјална правда

7. ЖИВОТ И ОКОЛИНА 37

- 7.1. Заштита живота
- 7.2. Здравље
- 7.3. Заштита околине и природе
- 7.4. Слободно вријеме и спорт

8. ОБРАЗОВАЊЕ И КУЛТУРА 40

- 8.1. Васпитање и образовање
- 8.2. Даљње образовање – усавршавање
- 8.3. Наука и технологија
- 8.4. Нови медији и телекомуникација
- 8.5. Умјетност и култура

9. ДОМОВИНА У ЕВРОПИ И СВИЈЕТУ 44

- 9.1. Босна и Херцеговина у Европи
- 9.2. Међународна сигурност
- 9.3. Босна и Херцеговина у свијету

10. ПОЛИТИКА УВЈЕРЉИВОСТИ 46

МИ, НАРОДЊАЦИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

1. КО СМО МИ

1.1. Ми смо народна странка

Народна странка Радом за бољитак је странка која се обраћа људима у свим слојевима и групама наше земље, Босне и Херцеговине. За нас је човјек бољје створење, а не коначна мјера свих ствари. Народна странка Радом за Бољитак је отворена за сваког појединца који је сагласан са поносом и слободом свих људи и основним увјерењима наше политике, која произлазе из тога. Ово је темељ заједничког дјеловања припадника свих националних и вјерских заједница у Народној странци Радом за Бољитак.

Народна странка Радом за Бољитак жели преко заједничких вриједности и циљева повезати различита становишта. Разлике у мишљењима и интересима треба разматрати на отворен начин уз међусобну пажњу и толеранцију. Наглашавамо личну одговорност појединца.

Ми признајемо политику која не завршава слијеђењем појединачних интереса, већ која даје свеобухватне одговоре на проблеме нашег друштва.

Као народна странка изјашњавамо се за позиције политичке средине, за политику оријентисану ка вриједностима и за политичку праксу која разумно и објективно прилази рјешавању проблема. Због тога смо изричито против екстремних рубних политичких позиција и одбијамо фундаментализам, нетолеранцију и силу у сваком облику.

Несавршеност човјека као и ограниченост његове способности планирања и обликовања постављају границе и политици, али смо и поред тога увјерени како је човјек позван и способан да етички одговорно уређује свијет. То разумијевање нас чува од идеолошког екстремизма и тоталитарног разумијевања политике.

1.2. Ми смо за слободну правну државу и отворено друштво

Ми се залажемо за слободу појединца и за унапређивање и признавање резултата свога рада. Ми желимо ограничити државну моћ и управу на најнужније. Заштита и одбрана личних и политичких основних права и права слободе као и приватне имовине за нас имају централну позицијску вриједност.

Слобода човјека без одговорности је незамислива у будућности.

Ми признајемо парламентарну демократију. Њу носи слободна правна држава, дјеловање политичких странака, пословна и социјална самоуправа у институцијама и удружењима и директно демократско судјеловање грађана код важних питања. Наша обавеза је унутарстраначка демократија и активно учешће наших чланова у демократском стварању воље.

Слобода бирања код обликовања могућности живљења је за нас предуслов отвореног друштва. Она је одраз различитости мишљења, култура, потреба и интереса грађана и тиме основа за толеранцију и промјене. Битна је флексибилност у обликовању услова живота, како би људима омогућили сретан живот.

1.3. Ми смо за еколошко-социјалну тржишну привреду

Заштиту и очување природних ресурса сматрамо својим задатком. Ми желимо очувати земљу како би и наша дјеца могла на њој становати и како би и за њих остала плодна. Будућим генерацијама мора бити омогућено живљење у здравој околини достојној човјека.

Зато, еколошко-социјална тржишна привреда за нас је економски модел уређења којег смо развили за привредне, социјалне и еколошке изазове будућности.

Приватно власништво и конкуренција су најважнија начела уређења еколошко-социјалне тржишне привреде. Политичко и привредну уређење државе мора подстицати вољу за радом сваког појединог човјека. Истовремено, мора имати на уму да људе који су искључени из тржишта не отјера у привредну изолацију. Тој социјалној компоненти се придружује еколошки принцип истрајности који каже да привредно дјеловање не смије умањити шансе будућности слједеће генерације нити снагу обнављања природе.

1.4. Ми смо босанскохерцеговачка странка у Европи

Ми се изјашњавамо за Босну и Херцеговину. Због одговорности према својој држави одбијамо сваку врсту тоталитаризма и диктатуре и желимо постићи привредну, социјалну и политичку обнову, као и поновно постизање потпуне државне самосталности.

Ми се залажемо за очување и подстицање културног наслеђства наше домовине Босне и Херцеговине. Желимо кроз предузетнички дух, храброст за обнову и подстицање умјетничке креативности нашој земљи дати јединствено

обиљежје и за будуће генерације.

Наш богат и вишеслојан културни идентитет је важан допринос Европи. Снага европске културе се налази у отворености за вишеструкост различитих културних традиција. Наше признавање језичне и културолошке вишеструкости у Европи укључује и њено признавање народа и мањина у нашој земљи.

Уједињена Европа је будућа основа мира и сигурности овог континента. Зато је наш циљ демократска Европа у којој се политичка одговорност заједнички носи. Ми се залажемо за ново европско уређење сигурности, у којем желимо активно учествовати.

2. ШТА МИ ЖЕЛИМО

➤ Ми желимо осигурати личну слободу појединца и подстицати његову вољу за радом. Слободан развој особности у животу, којег особа сама одређује као и заштита личне слободе су за нас првенствени циљеви. Воља за радом код сваког човјека се мора подстицати колико је то могуће и она не смије бити ометена бирократизовањем или превише обухватним регулативама.

➤ Ми желимо посебно подстицати породицу као основну заједницу друштва. Онај ко преузима одговорност за породицу и дјецу служи свеукупној заједници и заслужује њену подршку. Жене и мушкарци не смију ни на који начин бити закинати због преузимања породичних обавеза.

➤ Ми желимо ојачати одговорност према заједници. Супротно тенденцијама времена претјераног егоизма и све мањег солидарисања позивамо грађанке и грађане наше земље да постану свјесни своје одговорности према заједници као предуслову за сваки даљњи развој демократије и друштва.

➤ Ми желимо преузети нашу одговорност према свему створеном и према будућим нараштајима. Трајно, пажљиво кориштење нашег природног богатства и тла треба осигурати могућности живљења наших потомака. Конкретна примјена научних и техничких могућности се мора одвијати према етичкој одговорности.

➤ Ми желимо побољшати радну способност Босне и Херцеговине. Здрава привреда је један од најважнијих предуслова за бољитак и добробит у земљи. Побољшавањем њене међународне конкурентности уз уравнотежено супстојање малих, средњих и великих погона Босна и Херцеговина може испунити своје обвезе социјалне правде према својим грађанима.

➤ Ми желимо друштво које се равна према трајним вриједностима. Врлине попут пристојности, поштења, штедљивости, храбрости, марљивости, спремности на одговорност и поузданост требају означити међусобно опхођење и морају бити јачани идеалима. Тражимо поштивање ових принципа, посебно од носиоца функција у нашој странци.

➤ Ми желимо ојачати повјерење грађана у демократске установе. Демократске установе требају повјерење грађанки и грађана и то повјерење оне морају стално поново задобијати. Ми то желимо постићи осигурањем способности дјеловања политичких институција и вјеродостојности носиоца политичких функција. Желимо увијек изнова позивати људе на сарадњу и судјеловање.

➤ Ми желимо штедљиво поступати с новцем порезних обвезника. Грађанке и грађани имају право на савјесну и добро промишљену употребу њихових пореза и дацбина. Штедљивост, као што је сама по себи разумљива у приватном животу, мора означавати и поступање с новцем у јавним буџетима.

➤ Ми желимо својом политиком људима дати сигурност и домовину. Желимо постићи да се сви људи у нашој земљи могу осјећати сигурно и добро. Желимо очувати Босну и Херцеговину као дом те и у будућности подстицати њен духовни, културни и повијесни идентитет.

➤ Ми желимо политиком која је отворена према свијету активно савладавати будуће изазове. Многи проблеми се могу савладати само још на међународном нивоу. Наше судјеловање у међународним организацијама и прикључење евроатлантским интеграцијама су значајан предуслов очувања и даљњег развоја Босне и Херцеговине.

3. НАША ТЕМЕЉНА НАЧЕЛА

3.1. Наше схватање људи

Ми признајемо људско достојанство. Достојанство и људски живот, као и нерођени, су неповредиви. Ми поштујемо сваког човјека као јединствену и слободну особу у свим његовим животним циклусима. Достојанство свих људи је једнако – независно од пола, расе, националности, старосне доби, инвалидности, религијског или политичког увјерења, здравственог стања или радне способности, од успјеха или неуспјеха или од просуђивања других.

Из људског достојанства произашло је право сваке особе на слободан развој властите особности. Слобода даје човјеку могућност да се морално одлучи. Сваки човјек сноси за то одговорност по својој савјести.

Сваки је човјек упућен на заједништво и суживот са осталима. Слобода појединца остварује се и чува кроз обраћање свом ближњем и кроз уређивање заједничког људског живота. То значи да појединац мора сносити одговорност за себе и за оне који живе око њега.

Сваки је човјек подложен грешкама и кривици. Човјекова несавршеност и његове ограничене могућности планирања и уређивања постављају границе и у политици. Ако смо свјесни ових граница, то нас може сачувати од идеолошког подучавања и тоталитарног схватања политике и може створити спремност на помирење. И поред цијелог нашег ангажмана, ми не можемо створити савршен свијет.

Ми у Народној странци Радом за бољитак видимо човјека као дио стварања. Природа не само да је предуслов и инструмент нашег живота, него божје дјело, које има властито значење. Нама није дозвољено располагати њом како год хоћемо. Она је повјерена човјеку, да је уређује и сачува.

Ми признајемо да смисао човјекове тежње прелази материјалне животне циљеве. Зато се изјашњавамо за цјеловито виђење свијета и човјека: поред социјалне, политичке и привредне за нас постоји и културна, етичка и вјерска димензија човјека, на коју ми у нашој политици обраћамо пажњу.

3.2. Слобода

Ми, народњаци, се залажемо за право појединца на слободно развијање особе. Као морално биће човјек је у стању да разумно и одговорно одлучује и дјелује. Задатак политике је људима осигурати неопходан слободан простор. Слобода подразумевајућа права и обавезе. Онај који захтјева слободу за себе мора

признати слободу и другима. Слобода појединца наилази на границе у слободи других и одговорности за будуће генерације и за очување створеног.

Човјек се развија у заједници. Слобода се остварује кроз властиту одговорност и суодговорност. Сваки грађанин у Босни и Херцеговини треба осјетити и остваривати слободу у породици, сусједству, на раду и у слободном времену, као и у општини и држави. Остваривање слободе појединца је етички немогуће без преузимања одговорности за себе и за заједницу. Ми се одупиремо против погрешно схваћенога индивидуализма на рачун других. Ми желимо ојачати осјећај за одговорност и опште добро, за обавезе и добре грађанске особине.

Право које штити лично достојанство човјека осигурава слободу. Оно регулише одређен и миран суживот људи у слободи. За остваривање слободе потребна је социјална правда. Слободи не смију стајати на путу услови под којима живи неки човјек. Због тога је задатак политике да брани од невоља, да отклања зависност која је непримјерена и да осигура материјалне услове за слободу. Лично власништво шири простор слободе појединца, да он може на свој начин уредити свој живот.

Властита достигнућа спадају у слободан развој особе и наша заједница зависи о спремности њених чланова на достигнућа. Она су један од основних темеља за благостање и социјални мир. Ми цијенимо личну спремност за учинак и иницијативу појединца, али човјек своје достојанство и права посједује без обзира да ли функционално ради или не.

Уз слободу припада и спремност да се она заштити и да се бори за њу. Ми признајемо принцип одбрамбене демократије и правне државе. Онај ко је слободан има и обавезу да се заузима за слободу оних чија је слобода одузета. Ми желимо слободу за све, не само за неколицину. Слобода не смије бити ограничена на неке народе или групе у заједници. Ми желимо доприносити смањењу сиромаштва и зависности, које су недостојне човјека и залажемо се за право, социјалну правду и демократију.

Ми се залажемо против сваког државног туторства и непотребне контроле.

3.3. Одговорност

У складу с нашом сликом човјека, сваки појединац сноси одговорност за своје поступке, као и одговорност за своје суграђане и државну заједницу.

Проблеми модерног друштва ће се моћи рјешавати онда када свако преузме одговорности у приватној области и у позиву, као грађанин и као политичар у држави. Политика мора подстицати преузимање и извршавање одговорности

и дјеловати против сваког настојања пребацивања одговорности на анонимне институције.

3.4. Солидарност

Солидарност подразумијева бити другом на располагању, јер су појединац и заједница упућени једни на друге. Солидарност је израз социјалне природе човјека и произлази из обавезе да се воле ближњи. Своје етичко мјерило солидарност добија у човјековом достојанству. Задавање циља - омогућити достојанствен живот за све – обавезује нас да дјелујемо солидарно. Солидарност зато мора бити упућена прије свега оним људима који не могу сами заступати своја права.

Појединац и заједница су зависни о солидарном судјеловању свих. Свако има право и обавезу на солидарност и својим радом и остварењима доприносити да се заједница свих може заложити за појединца. Ми подупиремо ову међусобну одговорност појединца и заједнице.

Основне форме солидарности су помоћ и подршка у непосредном опхођењу – у породици, међу сусједима и у приватним заједницама. Али, тамо гдје се могућности појединца, слободних удружења или група надилазе, мора помоћи заједница и држава. Она мора омогућити и приуштити одговорну самопомоћ у оквирима могућности. Народна странка Радом за бољитак прихвата ову наизмјеничну одговорност, која је једнако далеко удаљена од невезаног индивидуализма и од колективизма.

Солидарност се не може замислити без жртава. Онај који очекује помоћ и солидарност од других мора и сам бити спреман помоћи другима. Онај који се искључи из овога и привређује и живи само за личну корист одузима заједници њен темељ за социјални мир. Солидарност обвезује јаке да се заузму за слабе и да сви скупа раде за добробит заједнице.

Солидарност која се живи је карактеристика народа у њиховом међусобном опхођењу. У Босни и Херцеговини солидарност је посебно потребна након завршетка рата. Ми можемо пронаћи унутрашњу сигурност само ако сви грађани Босну и Херцеговину виде као солидарну заједницу.

3.5. Праведност

Сви су грађани једнаки у својим правима и у својем достојанству, а неједнаки у својим склоностима, способностима, наклоњеностима и интересима. Праведност не значи «свакоме једнако» него «свакоме његово».

Апсолутна правда се не може постићи. Политичко дјеловање наилази на границе, јер човјек није савршен. Али, ми се с изричитим напором залажемо за више праведности у нашој заједници и за праведан свијет.

Циљ праведности је што је могуће праведније расподијелене шансе живљења, отворен приступ образовним установама, робама, раду и власништву, као и приступ могућностима судјеловања код одлучивања и суодговорности. Праведност захтијева признавање личног рада и социјално изједначавање за оне који без своје кривице не могу учествовати у раду.

Ми се залажемо за праведно, мирољубиво и демократско уређење свијета, које треба свим становницима свијета омогућити праведан удио у његовим добрима као и живот достојан човјека.

3.6. Рад

Рад човјека је дио његовог личног развоја. Он је претпоставка за савладавање заједничких задатака и основа свеколиког људског развоја. Воља за рад и спремност на подузетнички ризик се морају подстицати. Лични рад у породици, друштву, политици, привреди и култури требају бити мјерило за приход рада у оквиру тржишно-привредног уређења као и пословног и друштвеног напредовања.

Достојанство човјека остаје нетакнуто његовом радном способности. Онај ко не може или више не може радити има право на помоћ. Нитко не смије бити присиљен на рад који прелази његове снаге.

3.7. Сигурност

Живот у слободи се може развијати само у правном уређењу којему појединац може вјеровати. Задатак државе је сузбијати конфликте и осигурати политичку и социјалну сигурност.

За сигурност су потребни оквирни услови, унутар којих људи могу планирати своју будућност. Они обухватају унутрашњу и вањску сигурност државе, заштиту тијела, живота, слободе и власништва, осигураност у старости, болести и социјалној потреби, али исто тако и да се елементарна подручја личног и социјалног живота као што су васпитање, образовање, култура и религија могу несметано развијати. Изјашњавамо се за изградњу правне сигурности и противимо се сталним измјенама правних оквирних услова.

Изјашњавамо се за стабилно социјално уређење чија дугорочна могућност финансирања мора бити осигурана. Државне функције сигурности морају бити

у служби слободe и правeде.

3.8. Партнерство

Изјашњавамо се за партнерско друштво у којем се настали конфликти и супротстављени интереси рјешавају мирно у духу међусобног поштивања, спремности на разговор и признавања заједничких вриједности.

Друштво карактерише мноштво схватања, интереса и група. То мноштво доводи до супротних ставова и конфликта. Законски укоријењене институције и удружења дају, у оквирима социјалног партнерства, значајан допринос партнерском рјешавању конфликта.

Залажемо се за стварање партнерства у свим областима живота, у међуљудској области, у браку и породици, у привредном и радном животу, у политици и држави као и у заједници народа. Најважније партнерство се остварује у браку и у породици између родитеља и њихове дјеце.

Партнерство захтијева укидање неоснованог надређивања и подређивања, неоправданих захтијева надмоћи као и неједнакости код приступа занимањима и могућностима живљења.

Партнерство у личној области значи да жене и мушкарци међусобно признају своју властиту вриједност, да су одговорни једни за друге и да равноправно договоре своје задатке унутар и ван породице. Ми желимо осигурати једнака права жене у породици, на радном мјесту и у политици као и у свим осталим друштвеном областима.

3.9. Супсидијарност

Ми се изјашњавамо за принцип подјеле задатака у партнерском друштву. Оно не рјешава своје проблеме искључиво кроз државу, већ кроз мноштво других установа. То мноштво осигурава људима живот у слободи. Појединцу и малим заједницама треба омогућити да своје задатке рјешавају самоодговорно и тиме блиско стварном животу.

Они тиме растеређују надређене заједнице као и државу, који тако могу своје снаге дјелотворније употријебити за планирање и провођење оних задатака које могу само они обавити. Зато је потребно преиспитати постојећу подјелу задатака те растеретити државу од оних задатака које друге државне установе могу једнако добро или боље провести.

Ми заступамо стајалиште да појединац од заједнице треба захтијевати само оно, што властитом снагом не може учинити. Политичко постављање задатака захтијева јасно разграничење, односно подјелу задатака, која се протеже од локаног до међународног нивоа. Принцип федерализма и аутономије општина и регија кроз срастање држава и народа у Европску Унију добива приоритетно значење.

3.10. Судјеловање

Ми желимо да грађани учествују у политичким процесима који одређују њихов живот. Кроз судјеловање што већег броја грађана демократија се може даље развијати и трајно се одупријети свим оптерећењима.

Ми се изјашњавамо за репрезентативну демократију, значи заступање народа преко слободно изабраних посланика и преко демократских странака у парламентима на различитим државним нивоима. Поступци непосредне демократије требају надопунити овај систем. Живој демократији је потребно судјеловање грађана у јавној дискусији и код политичких одлучивања. Квалитет демократије се мјери према степену и обликованости учествовања код одлучивања и према контролним системима.

Потребни предуслови за судјеловање су свијест о одговорности, толеранција и критичка способност доношења одлуке. Судјеловање код друштвеног обављања задатака захтијева изражену свијест одговорности за увезивање друштвене и политичке цјелине. По потреби се властити и локални интереси морају ставити иза осигурања општег добра. Значајна претпоставка за судјеловање у демократском процесу су што обухватније слободне информације о друштвеним процесима као и јавност одлучивања.

3.11. Толеранција

Демократском и плуралистичком друштву је неопходан основни консензус о заједничким вриједностима. Ми заговарамо диференцирано, многоструко и отворено друштво.

Толеранција је у модерном плуралистичком друштву свакодневно потребан став отворене људскости. Толеранција значи уважавање другачијег мишљења и поштивање животних циљева, намјера и савјести другога. Онако како се коријен толеранције налази у достојанству и слободи човјека, тако је она такођер ограничена осигурањем достојанства и слободе човјека. Тиме су људска права мјерило толеранције. Толеранција не допушта кршење хуманости и људских права и тиме се битно разликује од моралне равнодушности као и од нетрпељивости.

Савладавање различитости у модерном друштву захтијева од људи јак културни идентитет. Предуслов толеранције није изгубити себе, него самопоуздано потврђивати властити идентитет који доприноси успјешном и мирном суживоту полова, различитих културних, вјерских, етничких и социјалних облика живљења. Толеранција не значи да све позиције имају исту вриједност или да сви облици живљења требају добити исти правни и државни подстицај.

4. ЈАКА ДЕМОКРАТИЈА

4.1. Задаци државе

Три народа (Бошњаци, Хрвати и Срби) и националне мањине чине грађане државе Босне и Херцеговине. Свјесни ове чињенице, ми сматрамо да је задатак државе да осигура основна права и створи правне предуслове за слободан и несметан развој појединца у отвореном друштву. Њен задатак је да штити грађанке и грађане од унутрашњих и вањских опасности, да заштити слабе и мањине, да очува вишеструкост друштвених снага и да осигура очување основа живљења.

Принципи правне државе су подјела власти, независност судова као и законитост управе и суђења, водећи рачуна о специфичности у Босни и Херцеговини.

Грађани, по нашем схватању, поред обавеза имају и права према држави. То су право на саслушање, учествовање и брзо одлучивање у свим предметима који их се тичу, право на информације и заштиту личних података. Грађани морају бити сигурни да држава ради за њихову добробит.

Држава стално мора критички провјеравати свој облик организације, редовно га побољшавати и модернизовати те стално преиспитивати своје задатке. Тамо гдје се јавни задаци могу једнако добро или боље испунити од стране приватних или слободних носиоца услуга, држава их треба препустити истима. То посебно вриједи за привредне дјелатности државе.

Држава не смије своје грађанке и грађане ставити под скрбништво, већ треба створити оквирне услове и подстицаје за рад, како би поговала њиховом слободном развоју.

Јавна управа, такођер, подлијеже принципу ефикасности и мора се дјелотворно, господарски и штедљиво односити према новцу пореских обвезника.

Држава треба имати независну и професионалну јавну службу која је гарант правне државе и политичке стабилности.

Тешко разумљиви и непрегледни закони представљају опасност за правну државу. Ми се зато трудимо да код развоја правног уређења настану јасни и једноставни правни прописи. Стална провјера смислености правних прописа треба дјеловати против пријетећег позакоњења свих области живота.

4.2. Грађанска свјесност о демократском заједништву

Наша слободарска држава може да постоји само захваљујући ангажману својих грађана. Из права која грађанима може да гарантује само држава произлазе обавезе грађана за заједничко добро. Лојалност, поштивање права и миран суживот карактеришу грађанина једнако као и пунољетност, моћ расуђивања и слобода дјеловања.

Сваки појединац сноси одговорност за заједничку добробит. Смисао за грађанство и свијест о одговорности показују се на радном мјесту, у породици и сусједству, у бризи за ближње, ангажману на политичком, креативном и друштвеном нивоу као и у удружењима која раде на општем добру. Овакав рад не смије довести до неподношљивих финансијских оптерећења за појединца. Ми желимо да охрабримо што већи број грађана да се свјесно ангажују на раду за демократско опште добро.

4.3. Наша парламентарна демократија треба народне странке

Ми сматрамо да нашу младу демократију треба даље развијати у динамичком политичком поретку, који је израстао из сурадње грађана и који кроз контролу и расподјелу власти осигурава њихову слободу. Парламентарна демократија је систем у којем се уједначавају интереси, на миран начин рјешавају конфликти и балансирају политичке снаге. Она повезује политичко управљање с обавезом полагања рачуна народу који кроз изборе даје или ускраћује своје повјерење. Репрезентативна демократија се позитивно показала и у великој мјери допринијела стабилности нашег друштва. Она не искључује елементе непосредне демократије. Ови елементи могу корисно надопунити репрезентативни систем прије свега на регионалним нивоима, али не треба искључивати ни народни плебисцит на државном нивоу.

Политичке странке носе посебну одговорност за друштво и државу. Оне су ненадомјестиви елемент сваке парламентарне демократије, оне отварају друштвене захтјеве и политичка питања, доприносе стварању политичке воље и уносе резултате у парламенте. Оне дају кандидате за парламент и владу. Политичке странке остварују свој задатак у плуралном друштву када у конкурентској борби за одговорност која носи са собом управљање, дају на одлучивање јасне и личне алтернативе. Онај ко се у демократској странци ангажује за наше друштво заслужује признање за то. Без оваквог ангажмана не може се остварити наша демократија.

У Народној странци Радом за Бољитак нашли су се жене и мушкарци из различитих крајева земље, различитих занимања и старосних група са различитим интересима и перспективама на основу основних политичких

увјерења и циљева који су им заједнички. Као народна странка ми смо у могућности да повежемо најразноврсније интересе из свих слојева нашег друштва и да их уредимо као општу добробит. Процес формирања мишљења и доношења одлука у народној странци, који се проводи по принципима демократије унутар саме странке, олакшава демократски процес у цјелини и ублажава пријетеће конфликти у отвореном друштву. Странке које себе виде као заступнике интереса само одређених слојева или група у друштву нису у стању да раде на овакав начин.

Као и свака друга друштвена организација странке тендирају укрућивању својих структура и ритуализацији процеса доношења одлука. Ми видимо опасност отуђивања између странака и грађана ако се о политичким питањима одлучује само са становишта очувања или добивања власти. За нас је одлука која је донесена стручно и етички одговорно важнија него добивање већине у парламентима и позиција власти. Формирање политичког става мора услиједити на основама поштења и толеранције, способности за компромисе и транспарентности, али и основама привржености.

Ми у Народној странци Радом за Бољитак сматрамо нашим сталним задатком да странку уредимо на такав начин да наши чланови и сви заинтересирани грађани имају довољно могућности да сарађују. Ми желимо кренути новим путем у унутрашњој страначкој демократији. Прије свега мора се настојати да сви чланови могу директно учествовати у формирању политичког става у самој странци. Ми настојимо придобити особе које нису чланови странке али су због свога интегритета, своје компетентности и своје спремности на рад признати у друштву. Ми такођер желимо придобити грађане на могућност сарадње у појединим временски и тематски ограниченим пројектима. Ми очекујемо од наших носилаца служби и мандата да имају самосталну позицију и независност о интересним групама, духовну самосталност, способност просуђивања и снагу да се одупру сваком опортунизму једнако као и искреност и интегритет. Да би за што је више могуће људи омогућили да политички дјелују, мора се искључити нагомилавање дужности и мандата, које је неоправдано са стручне стране.

Ми се залажемо за политику која је блиска грађанину и желимо ојачати локално самоуправљање. Ми одајемо признање и потпомажемо добровољни политички ангажман многих жена и мушкараца у градовима и општинама, који жртвују своје слободно вријеме за овакав рад. Комунално-политичке одлуке би требале – у толикој мјери колико је могуће – укључивати и одлучивање грађана. Ми тражимо разговор и сарадњу са значајним друштвеним снагама, као што су удружења, савези и вјерске заједнице. Ми желимо да појачамо рад са слободним групама и иницијативама које стручно и уз пуну одговорност дају печат јавном животу и желимо их охрабрити да преузму мандате и службе у одговорности Народне странке Радом за Бољитак.

Ми желимо да се политичке странке повуку из оних парламената и институција за које им не припада политички мандат и право на демократску легитимацију. У наше схватање политике спада и то да признамо њене границе. Ми желимо концентрисати наше снаге на оне задатке код којих смо ми тражени као политичка странка.

4.4. Медији

Независни медији су нужни, саставни дио културе слободног демократског друштва. Због тога што стављају политичке теме на дебату, коментаришу и критикују и сами су политички фактор. Као такви морају признати да јавност од њихових радника захтијева стручну квалификацију и самоконтролу.

Квалитета и разноликост су циљеви медијске политике која је свјесна одговорности. Како би осигурали разнолико медијско окружење с независним медијима, потребно је спријечити необуздану концентрацију медија кроз законе о монополу.

У области радија и телевизије треба омогућити уређено супостојање јавно-правних и приватних радијских и телевизијских станица. Јавно-правна станица мора као електронски излог Босне и Херцеговине испунити задатке који су усмјерени ка квалитетном пружању информација и културних садржаја. Она носи посебну одговорност за очување регионалних културних идентитета.

Ми желимо заштити приватну сферу сваког човјека од сваком облику медијског извјештаја.

4.5. Држава и вјерске заједнице

Велика већина људи у Босни и Херцеговини припада некој вјерској заједници. Кроз њихову проповијед о Богу вјерске заједнице упућују на ствари изван наше егзистенције и доприносе давању смисла живота многим људима. Оне имају посебно значење за оријентисање у вриједностима наше заједнице. Поред тога, оне узорно раде на социјално-карикативном пољу и васпитању.

Држава мора осигурати вјерским заједницама право да своје послове аутономно уређују као и слободу вршења својих дужности у заједници. Да би се омогућила самосталност и извршавање задатака ми се залажемо да се уведе систем вјерског доприноса. Ми изричито подржавамо допринос вјерских заједница, њихову суодговорност и судјеловање за свеопште добро. У очувању основних вјерских вриједности наше слободарске демократије, прије свега у неповредивости достојанства појединца, видимо заједнички задатак Народне странке Радом за бољитак и вјерских заједница.

Народну странку Радом за бољитак у Босни и Херцеговини чине људи који припадају различитим религијама. Ми поштујемо људско религијско увјерење. Ми се залажемо за правни поредак који гарантује неотуђиво право слободног исказивања религијске припадности.

4.6. Борба против криминала и сигурност

Ми желимо друштво у којем се сви могу кретати слободно и осјећати се сигурно. Тијело, живот, слобода и власништво морају као правна добра бити ефикасно заштићени.

Задатак државе је дјелотворно провођење закона. Извршавање државног монопола моћи мора бити везано за право и закон. Оно не значи државну свемоћ, него максималну правну сигурност за грађанке и грађане.

Против примјене силе и криминалитета се треба досљедно и дјелотворно борити свим средствима правне државе. Извршна власт и судство морају имати на располагању све инструменте потребне за испуњење тих задатака. За то им је потребна подршка свих грађана. Свака грађанка и сваки грађанин својим властитим понашањем носи суодговорност за унутрашњи мир у држави.

Ми се залажемо да се сва кршења закона брзо и досљедно казне. Дугогодишњи судски спорови поткопавају повјерење грађана у правну државу. Кршење закона и казна морају међусобно стајати у одговарајућем односу. Казнени закон мора уважити провјерене законске традиције као и промјене услијед развоја друштва и схватања вриједности.

Борба против злоупотребе дрога и с тим повезан криминалитет представљају посебан изазов нашој сигурносној политици. Одбијамо легализацију лаких и тешких дрога како их не би с тим учинили доступнијим младима. Ми се залажемо за превентивно и свеобухватно поучавање о дрогама у школама и за изградњу установа за бригу о овисницима.

5. ЕКОЛОШКА И СОЦИЈАЛНА ТРЖИШНА ПРИВРЕДА

5.1. Принципи еколошке и социјалне тржишне привреде

Ми се залажемо за еколошку и социјалну тржишну привреду, јер она остварује, више од било којег привредног или друштвеног политичког поретка, наше основне вриједности. Њене су основе ефективност и социјална праведност, конкуренција и солидарност, властита одговорност и социјална сигурност. Она повезује жељу појединца за ефективношћу и социјално изједначавање у нашем друштву и ствара у оквирима свог еколошког поретка предуслове за очување оног што је стечено.

Ми вјерујемо у стваралачке способности човјека да се развије у слободи и одговорности. Нама је познато да човјек може злоупотребити своје способности и да може привређивати не узимајући у обзир социјална и еколошка питања. Због тога држава мора поставити оквирне услове како би ојачала снаге саморегулисања у привреди и како би се сви учесници у привредном животу обавезали на поштивање социјалних и еколошких захтјева, а при томе принципи конкуренције и социјалног као и еколошког поретка су повезани и међусобно се условљавају. Ми желимо развијати еколошку и социјално тржишну привреду како би се ојачала лична иницијатива, више учествовало у привредном и друштвеном напретку и ефективно заштитила природна околина.

5.2. Тржиште и конкуренција

Тржиште и конкуренција су централни елементи нашег привредног поретка и кроз децентрализацију моћи омогућавају слободу. Слободарској демократији одговара тржиште као организациона форма привреде. Конкуренција поспјешује жељу појединца да ради што боље и на тај начин истовремено служи и добробити друштва. Тржиште и конкуренција омогућују ефикасно и повољно снабдијевање робама и услугама, брину се да производња буде усклађена са жељама потрошача, поспјешују инвестиције и присиљавају сталну рационализацију. Међутим, ако имамо више државног уплитања, а мање тржишта то у више случајева доводи до смањења спремности на рад оних који су способни да раде и на тај начин до мање благостања и слободе за све. Али тржиште само од себе не може створити социјалну праведност. Праведност у дјелотворности на тржишту није исто што и социјална правда. Због тога еколошка и социјална тржишна економија повезује поредак на тржишту и поредак социјалне дјелотворности у једну политички уређену цјелину. При томе се мора уважити принцип: што је могуће више тржишта, да би се ојачала властита иницијатива, спремност на рад и самоодговорност појединца, а онолико државног уплитања колико је потребно да би се очувала конкуренција и социјални и еколошки поредак на тржишту.

У слободан и социјални привредни поредак спада и приватно власништво које са собом носи и друштвене обавезе. Приватно власништво над средствима за производњу је предуслов за исплативо и брижљиво кориштење добара чија је количина ограничена као и за ефективност и продуктивност у привреди. Основни предуслови за слободно привредно дјеловање су, такође, слобода при закључивању уговора, вршењу занатских дјелатности, слобода пријављивања сједишта дјелатности, слободан избор занимања као и шансе за добит или ризик губитка.

5.3. Привредни социјални поредак

Привредни и социјални поредак су неодвојиво везани један са другим. Они се међусобно допуњавају и ограничавају. Привредна политика која не води рачуна о социјалној праведности угрожава социјални мир и истовремено доводи до губитака у државној привреди и до друштвене нестабилности. Наша социјална политика поретка повезује у себи принципе хуманитарности и привредности као и праведности у раду и расподијели резултата рада. Она је усмјерена ка јачању властите одговорности, личној помоћи и активној солидарности.

Социјално партнерство је од посебне важности за наш социјални поредак и за успјех наше привреде. Када направимо поређење са другим индустријским земљама постаје јасно како се мора високо цијенити преодуктивна снага социјалног мира. У социјално партнерство спадају у једној еколошкој и социјално тржишној привреди прије свега суодлучивање, самоуправљање у социјалном осигурању, учешће радница и радника у имовини и аутономија у склапању колективних уговора.

Аутономија у колективним уговорима је важан фактор нашег социјалног мира. Идеја о партнерству захтјева постојање функционалних синдиката и радничких удружења. Партнери при закључивању колективних уговора носе посебну одговорност за потпуну запосленост, стабилност вриједности новца и развој, а на тај начин и за свеопште добро. Осим тога, у основне елементе нашег социјалног поретка спадају и дјелотворна заштита радника, суодлучивање и судјеловање радника у имовини и социјално партнерство исто као и једнакост жена и мушкараца.

5.4. Еколошко уређење

Наша одговорност за оно што је створено мора водити и наше привредне активности. Морамо од повезаности човјека, природе и околине створити принцип нашег дјеловања. Основу еколошког поретка чине принципи да одговорност сноси онај ко је проузроковао штету и да се ради на спречавању настанка штете. Ми желимо да, у будућности, трошкове за пропуштену бригу о природи и за кориштење природе носе они који су их кроз своје понашање као

произвођачи или потрошачи проузроковали.

Тржишно-привредни мотиви и законски оквири су инструменти за остваривање ових циљева. Кроз оба ова инструмента може се изразити ограниченост природних добара. Полазећи од одговорности појединца у еколошкој и социјалном тржишној привреди ми се залажемо да се најприје искористе све могућности за кооперацију па тек онда да се примјењују државне регулативе. Ми ћемо и у будућности требати еколошке законе и право са законским одредбама и забранама, граничним вриједностима, налозима и захтјевима за одобрење да би се дјелотворно одбранили од непосредних опасности за човјека и околину. Да би иновативну снагу и достигнућа у привреди снажније ставили у службу заштите околине желимо убацити више еколошких елемената у порезно право, у накнаду заштите околине, могућност компензације, регулисање сертификата и регулисање одговорности. Тако што ћемо на овај начин кроз тржишно-привредне мотиве награђивати оне који чувају околину, а искориштавање природе оптеретити трошковима, ми слиједимо пут уравнотежења вриједности и јачамо властиту иницијативу за очување природе.

Ми, народњаци настојимо придобити људе за ново схватање благостања и развоја. Важна саставница благостања јесте околина у којем човјек радо живи. Развој је пуно више од самог умножавања добара и услуга. Наше ново схватање развоја обухваћа кориштење природних ресурса на начин који омогућава њихово очување кроз употребу најмодернијих производних метода и обухвата пут до еколошки уравнотежених цијена за искориштавање природе.

5.5. Побољшати конкурентску способност Босне и Херцеговине

Због промјена које су се десиле у Босни и Херцеговини, Европи и свијету наша привредна локација стоји пред новим изазовима у привредном, технолошком и социјалном погледу. Морамо побољшати нашу привредну конкурентност и способност због уједињења европског привредног простора и због повећане размјене са земљама из окружења, глобализације тржишта и растуће глобализације на свјетским локацијама да бисмо дугорочно могли очувати социјалну сигурност и животне услове нараштајима који долазе.

Ради јачања привредне локације Босне и Херцеговине ми се залажемо за:

- Смањење државног удјела и смањивање пореза и накнада;
- Побољшање образовања и даљњег школовања, науке, истраживања и њихове инфраструктуре;

- Унапређивање будућих технологија и заштите околиша;
- Приватизацију;
- Дерегулацију у смањење бирократских прописа и обавеза као и убрзање поступка издавања дозвола;
- Флексибилније радно вријеме и дуже трајање рада машина као и њихово међусобно усклађивање;
- Побољшање информатизацијске и саобраћајне инфраструктуре;
- И прије свега осигурање нашег социјалног мира и социјалног партнерства.

Да би осигурали и побољшали привредну позицију Босне и Херцеговине као привредно одрживе локације ми се залажемо за улазак у европску привредну и монетарну унију.

5.6. Финансијска и привредна политика

Овдје су потребне структуралне промјене и прерасподјеле, смањење издатака и повећање ефикасности. Ми се залажемо за што бржу успоставу управе за индиректно опорезивање и увођење ПДВ-а. Кроз дерегулацију, смањење бирократизације и приватизацију желимо постићи да се јавни задаци могу извршавати ефикасније и уз мање трошкове. Желимо да један дио јавних задатака у већој мјери буде финансиран кроз посебне накнаде (таксе) и кроз властито учешће у дијелу финансирања. Ово ће повећати транспарентност трошкова јавних задатака, утицати повољно на конкурентност и довести до штедљивог и повољног опхођења према јавним услугама.

Основна идеја социјалне правде не смије се узимати у обзир само код прималаца државних услуга, прије свега социјалних услуга, него и код оптерећености оних који плаћају порезе и чланарине. Не ради се овдје само о праведности при расподјели него и о праведности у привређивању. Порези и издаци не смију успоравати приватну иницијативу и способност привређивања радника и подузетника.

Ми желимо на средњорочним основама редуковати укупно оптерећење порезима и наново успоставити наш порески систем. Оптерећење производних фактора као што су капитал и рад кроз директне порезе је превелико. Ми желимо увођење нижих стопа директних пореза, али и ширу пореску

основицу с мање пореских повластица и изузетних случајева. Ово иде у прилог поједностављењу, а истовремено и пореској праведности. Најприје ћемо морати порезима снажније оптеретити луксузну потрошњу, нарочито потрошњу енергије и загађивање околине. Пошто ћемо порески систем економски и еколошки наново усмјерити отворит ћемо пут за даљњи развој еколошке и социјално-тржишне привреде. Материјални капитал не смије бити у лошијем положају него финансијски капитал што се тиче опорезивања.

5.7. Политика конкуренције

Слобода појединаца и отвореност друштва је предуслов за постојање конкуренције. Постојање конкуренције је, с друге стране, темељ за разноликост могућности. Ми желимо осигурати индивидуалну праведност у кориштењу могућности, држати тржиште отвореним и спријечити непоштenu конкуренцију. Тамо гдје концентрација привредне моћи угрожава принцип конкуренције, доводи се у питање могућност избора грађана и дјеловање тржишта. Због тога држава мора радити против концентрације привредне моћи.

Ми се залажемо за прилагођавање посебних конкурентско-правних регулисања у областима саобраћаја, осигурања, банака, енергије и снабдјевања, запошљавања и слободних занимања општим правилима о конкуренцији.

5.8. Структурна политика

Потребно је приватизовати индустријска мјешовита предузећа и друга предузећа која припадају држави. Осим тога, могла би бити приватизована и постројења у инфраструктури у области саобраћаја, јавног планирања, снабдјевања водом и отпадних вода, као и у области енергије и господарења отпадом у оној мјери колико је то могуће. Приватно привредно предузетничко дјеловање које се руководи тржиштем и контролише кроз тржиште, осигурава на најбољи начин економску ефикасност и прилагођавање условима на тржишту који су подложни сталним промјенама. Социјална заштита се одвија кроз инструменте који омогућавају изједначавање и пружање помоћи у социјалној политици и у политици запошљавања, али у правилу не кроз предузетничко дјеловање од стране државе.

Да би се могло опстати у међународној конкуренцији неопходне су континуиране промјене у структури привреде. Ове промјене морају бити препуштене самом конкурентском дјеловању тржишта. Државно усмјеравање привреде није у стању извести промјене. Задатак структурне политике може бити само да унапријеђује способност прилагођавања предузећа и запослених и да социјално осигура промјене у структури.

5.9. Мала и средња предузећа

Способност привређивања еколошке и социјално тржишне привреде се заснива на уравнотеженој структури малих, средњих и великих предузећа. Нама је потребна привредна снага, богатство идеја и жеља за успјехом малих и средњих предузећа са њиховом брзом иновацијом и развојном динамиком. Привреда средње класе је од велике важности за очување и стварање нових радних и образовних мјеста. Мала и средња предузећа су неизоставна ради одржања конкуренције. Она увијек дају прилику да се из радног односа пређе у самосталне предузетнике и она су предуслов за децентрализацију привредне моћи.

Мала и средња предузећа имају много предности, јер су много флексибилнија, могу брже доносити одлике и имају мање бирократије, али она дјеломично имају недостатке у конкуренцији с великим предузећима. Због тога је неопходно да се за њих омогуће олакшице, прије свега у опорезивању и при формирању властитог капитала.

Нама је потребно више предузетника и предузетница и зато им желимо олакшати корак у привредну самосталност. Наша привреда мора понудити шансу за самосталност оним предузетницима који су свјесни резултата и спремни на ризик. Због тога ми се чврсто залажемо за појачано унапређење средње класе и уважавање предузетничке иницијативе.

5.10. Наука, истраживање и техника

Сарадња науке и истраживачког рада са привредом у Босни и Херцеговини мора се побољшати кроз примјену основних сазнања на конкретне производе и услуге који ће бити конкурентни на тржишту. Од привреде се захтјева да се, поред истраживања у циљу производње, појачано посвети и темељном истраживачком раду. При томе информатичка технологија има посебан стратегијски значај за науку и привреду. Брзе и сигурне информатичке мреже су важна инвестиција у будућност на нашим подручјима.

Неопходно је имати континуиран и дугорочан дијалог између државе, привреде и науке о тежиштима у истраживачком раду и о процјенама дугорочних технолошких развојних линија, све ово с циљем да се увек у снаге, израде и кроз рад спроведу дугорочне перспективе.

Држава не може и не смије прописивати техничке иновације. Подузећа су у стању да најбоље процијене потребу за истраживачким радом на развоју нових технологија и производа у складу са развојем тржишта. Због тога су примјењив истраживачки рад и иновације основни задаци привреде. Привреда може кроз

свој дугорочан ангажман у технологији створити предуслове за конкурентност на међународном тржишту и за привредни успјех. При томе је понекад дјелотворније побољшати оквирне услове за иновацијски рад наго укључити државна средства за помоћ у иновацијама. Због тога су од посебног значаја смањење бирократизације и дерегулација, како би се привреда, истраживање и технологија могли несметано развијати.

Истраживачка и технолошка политика надилазе у великој мјери питање Босне и Херцеговине као привредне локације. Наука и технологија дају печат нашој цијелој заједници и важан су потенцијал за уређење наше будућности. Етичке границе и захтјеви који се постављају произлазе из наше одговорности за достојанство човјека и за очување онога што је створено.

5.11. Енергија и сировине

Основа нашег привредног развоја јесте сигурна и за природу нешкодљиво снабдевање енергијом и сировинским материјалима. Ми желимо достићи највиши степен дјелотворности с циљем смањења кориштења примарне енергије. Желимо конзеквентно искористити могућности за уштеду енергије у индустрији, промету и домаћинствима. То је најбољи начин да се штеде енергетски извори и да се спријечи загађивање околине. Ми се залажемо и за смањење загађивања околине које настаје кориштењем фосилних горива, а дајемо приоритет производњи енергије из обновљивих извора. Овдје цијена мора да буде одлучујући регулирајући фактор.

5.12. Саобраћајна политика

Саобраћајна политика има одлучујући утицај на квалитет живљења људи и њихову мобилност, на загађеност природе и околине као и на ефикасност и конкурентност привреде. Ми се залажемо за изградњу, реконструкцију и модернизацију мреже магистралних путева као и за изградњу међународних коридора кроз Босну и Херцеговину. Високе инвестицијске потребе, прије свега у области путног, жељезничког и воденог саобраћаја, не могу се покрити само из средстава државе. Због тога се морају искористити могућности приватног финансирања (концесија) у прометну инфраструктуру и рефинансирање кроз накнаду за кориштење услуга пријевоза. Ми се залажемо за регулисање трошкова за саобраћајне путеве на нивоу Европе.

5.13. Пољопривредна политика

Ратарство, шумарство и прехрана, виноградарство и повртларство као и рибарство су значајни привредни фактори. Они су и дио културне традиције на селу. Ми желимо способну, разноврсну и за природу подношљиву

пољопривреду, са селачком традицијом. Босанскохерцеговачкој пољопривреди се мора на европском тржишту осигурати такав развој који ће осигурати њену конкурентност. Промјене у структури које се догађају морају бити социјално ублажене и искориштене за побољшање конкурентске способности. Наша је визија подузетан пољопривредник који ради у властитој одговорности. Пољопривреда и шумарство су изводиви у форми породичних добара, али и као друге правне и привредне форме. При томе желимо осигурати широко власништво над земљиштем и тлом.

Реформа у аграрној политици ЕУ је усмјерена ка трајном ублаживању притиска на тржиште и стабилизацији прихода пољопривредника. Аграрна политика се у будућности треба више оријентисати ка принципима еколошке и социјално тржишне привреде. Ми се и овдје ослањамо на принцип ефикасности и одбијамо бирократизацију и прекомјерна ограничења предузетничког духа.

Уврштавање најважнијих елемената аграрне реформе у ГАТТ-у (општи споразум о тарифама и трговини) је предуслов за осигурање будућности мултифункционалне пољопривреде у Босни и Херцеговини и Европи. Као централни инструмент глобалног управљања, Европа мора и у будућности проводити дјелотворну заштиту свог аграрног тржишта од вањских утицаја.

Социјална сигурност пољопривредника и њихових породица има велику вриједност за нас. При томе се мора повести рачуна о ефикасности, великој властитој одговорности и сарадњи осталих чланова домаћинства.

Пољопривреда и убудуће има примарни задатак да производи здраву и високо квалитетну храну у складу с природом. Нове могућности и нова тржишта за пољопривреду и шумарство се могу отворити уз примјену регенеративних сировина. Пољопривреда и шумарство испуњавају неизоставан друштвени задатак, кроз његовање и одржавање нашег културног крајолика. Посебан ефекат на интензивној заштити природе мора бити награђен и треба у првом реду бити регулисан кроз уговоре. Ми се залажемо да се законски оквири за заштиту животиња, природе и околине, као и друга питања везана за међусобну конкурентност, хармонизују и на заједничком европском тржишту.

5.14. Стамбена политика

Одговарајући животни простор за сваког је један од основних предуслова за социјални мир. При растућим захтјевима у погледу становања домаћинства ће морати издвајати све већи дио свог расположивог дохотка на плаћање стамбеног простора. Јавна помоћ је потребна тамо гдје тржиште не оставља довољно стамбеног простора за сиромашнија домаћинства или су у понуди само скупи стамбени простори. Ми желимо да кроз доплату за станарину, чија

ће висина зависити о висини примања, помогнемо оним људима који не могу из властитих прихода платити станарину за примјерен стамбени простор по тржишним цијенама. Заједнице морају користити станове који им стоје на располагању или кроз куповину или закуп станарског права на друге станове испуњавати своју социјално-политичку обавезу. Социјална правда захтјева да социјалне станове користе само они којима је то потребно.

Приватна градња станова мора постати поново атрактивна за улагање капитала. Ми желимо смањити унапређивање објеката у стамбеној изградњи и да постепено прелазити на унапређивање субјеката, уз темељито преиспитивање и реструктурирање инструмената државне подршке. При том, желимо унаприједити стварање стамбеног власништва, посебно за породице с дјецом и желимо га праведно и социјално уредити.

Нама је потребно више грађевинског земљишта за градњу станова, једноставнији грађевински стандарди и прописи, скраћени рокови и олакшице при добивању грађевинских одобрења. Ми смо одлучно против шпекулација са грађевинским земљиштем, посебно у стиснутим просторима и унутарњим градским областима, социјална обавеза коју са собом носи власништво захтјева да се расположиво грађевинско земљиште стави на располагање. За градњу нових станова је неопходан тржишно-привредни концепт који мора имати исплативе инвестиције и да је у том концепту осигурано располагање својим власништвом.

Босна и Херцеговина располаже великом разноврсношћу у погледу градских и сеоских животних простора. Начин на који ће се доказати наше привредне локације зависи и од тога да ли наши градови и регије могу дати атрактивне понуде за становање предузетника, њихових радника и породица. Желимо потпомоћи самосталан развој сеоских подручја. Већи градови и збијени центри су прилично оптерећени. Наша политика градње градова жели побољшати квалитет живота да кроз прегледне животне просторе дјелује против анонимности и да олакша заједнички живот између различитих генерација. У то спадају и животни простори који су прављени по мјери породица и старијих људи као и уређење околине према потребама дјеце.

Да би се удовољило социјалним и еколошким захтјевима неопходна је уравнотеженост између изграђених и зелених површина, стамбених и тржних области, пролазног саобраћаја и зона без саобраћаја, понуда за радно мјесто и за кориштење слободног времена. Заштита и њега споменика су сваком случају дио наше политике у изградњи станова и културној политици.

6. НОВИ ДРУШТВЕНИ УГОВОРИ

6.1. Основно

Ми полазимо од друштвеног уређења које појединцу омогућује најбољи могући развој и у којем чланови заједнице преузимају обавезу у име заједнице, да социјалне задатке и терете заједнички носе и праведно расподијеле.

Промјене у саставу становништва, измијењени услови живљења, суживот старих и нових вриједности као и промијењени оквирни услови у привреди и међународном окружењу захтијевају ново друштвено изједначавање. Нови друштвени уговори требају бити основа за солидаран суживот људи оба пола, свих старосних група и занимања и свих социјалних слојева. Ми при томе полазимо од добровољне сагласности између једнаковриједних партнера о њиховим правима и обавезама. Нови друштвени уговори морају сносити одговорност и према будућим нараштајима.

Солидарност се не смије погрешно схватити, искључиво као задатак државе. Социјални ангажман свих грађанки и грађана у малим групама и приватним установама као и у добровољним заједницама је неопходан за успјех општег добра.

Политика мора створити оквирне услове који очувањем личне слободе и највеће могуће самосталности појединца гарантују социјалну сигурност и правду као и друштвену интеграцију.

6.2. Равноправност и партнерство жене и мушкарца

Равноправност за нас значи да независно од пола важи право на слободно развијање личности. Циљ наше политике значи остваривање равноправности жене и мушкарца у партнерском друштву. Ми желимо да отклонимо постојећу неравноправност жена у породици, у радном свијету, политици и свим осталим друштвеним областима. Ми желимо да се жене и мушкарци могу развијати у слободи и одговорности, како одговара њиховим склоностима, надареностима и жељама. Партнерство подразумијева да се жене и мушкарци признају међусобно у својим различитостима, да су одговорни једни за друге и да у породици и изван ње равноправно договарају своје задатке.

У данашњем времену развило се ново схватање о улози жене и мушкарца. Рационалност и социјалне вриједности су неопходне у свакој области живота, као и стручно знање, креативност и спремност на подршку и они се не могу раздвајати према полу. Ми се залажемо да држава и друштво, у одговарајућој мјери, потпомогне стварно провођење равноправности. Осим оног што је

већ постигнуто, потребне су једнаке шансе и могућности напредовања у пословном свијету, боље вредновање породичних послова и боље могућности за усклађивање породице и пословног живота.

Нама је потребно више друштвеног ангажмана жена у странкама и другим организацијама, како би оне могле у њих уградити своја специфична стајалишта и искуства. Због тога ми, народњаци, на свим нивоима у нашој странци трајно подстићемо судјеловање жена. Партнерство у политици захтјева да се жене и мушкарци међусобно признају у свом стручном знању, животном искуству и способности просуђивања и да то прихвате као нешто што је неизоставно за политичко доношење одлука.

Ми у Народној странци Радом за бољитак се залажемо за:

- Проширено признавање рада у породици и његово увезивање у социјални систем осигурања;
- Једнаке могућности и у заради, као и за отклањање неравноправности у пословном животу;
- Боље могућности усклађивања породице и пословног живота;
- Веће судјеловање жена у водећим задацима, политичким мандатима и службама као и у свим друштвеним областима.

6.3. Породица – темељ друштва

Породица је најпостојанији облик заједничког живота у друштву. У породици људи доживљавају сигурност, приврженост и солидарност између генерација. У породици се најбоље могу развијати особине и способности које су предуслов и темељ за слободно и одговорно друштво: љубав и повјерење, толеранција и пажња, спремност на жртвовање и суодговорност, самосталност и пунољетност. За нас је породица фундамент друштва. Због тога се ми залажемо за финансијску подршку породици и за признавање породичног рада у друштву. Заједништво у породици је предуслов за заједништво у заједници.

Брак је најважнија слика о заједници жене и мушкарца. Он је најбоља основица за заједничку одговорност мајке и оца при васпитању дјеце. Већина жена и мушкараца желе поузданост, љубав и партнерство у браку. Брак и породица захтијевају нашу посебну подршку, управо зато јер је везивање у нашем отвореном друштву више него икад угрожено. Ми се држимо чврсто тога, да брак као институција везе која је закључена за цијели живот, остане заштићен у нашем Уставу. Ми респектујемо ванбрачна партнерства и свјесну одлуку да се живи без правних оквира брака. Ми смо против правног

изједначавања оваквих партнерстава са браком.

Сваком дјетету је потребна лична брига, пратња, љубав, узор и ауторитет родитеља. Развој личне самосталности и способности за заједништво, свијест о вриједностима и одговорности зависе у првом реду од васпитања у породици. Васпитање је родитељско право. Ко се одлучи за дјецу преузима обавезе и права од којих се не смије одступити.

Број самохраних родитеља, растављених и поновно вјенчаних, са дјецом, је порастао. Тамо гдје се дјеца одгајају, пазе и о њима се води брига, морамо признати и потпомоћи овај васпитни рад. Ванбрачна дјеца имају такођер право на личну везу са природном мајком и природним оцем. Ми желимо изједначити права изванбрачне дјеце са правима дјеце из брака.

Родитељи су незамјенив допринос за добробит и продужење нашег друштва, кроз одгој своје дјеце. Драматичне промјене у структури становништва угрожавају сигурност генерацијске равнотеже. Дјеловање против тога не само да је задатак политике него и друштва на начин да се измјене схватања о дјеци и о раду у породици.

Ми желимо доприносити заједници која ће бити наклоњена дјеци, која проматра дјецу као богатство и у којој дјеца могу безбрижно одрастати. Породицама су потребне различите форме олакшица, помоћи и охрабрења како би савладале разне задатке који им се постављају:

➤ Ми желимо побољшати досадашње изједначавање у оптерећењу породице и да га поновно уредимо кроз изједначавање породичног рада: кроз дјечји додатак који у потпуности зависи о примањима и потребама и динамички је прилагодљив, као и кроз увођење одмјереног и диференцираног опорезивања породичних примања при чему се узима у обзир број чланова породице. Ко има дјецу треба да, у одговарајућој мјери, плаћа мање пореза. Овакво разврставање међу обитељима ће јаче него досад олакшати положај породицама са дјецом и порези ће бити праведније распоређени. Оваква раслојавања у корист породица са дјецом морају наћи више простора и у области права о социјалном осигурању.

➤ Ми се залажемо да наше друштво потпомаже и олакшава одгој и развој дјетета. Ми желимо да законско право на мјесто у дјечјем вртићу буде стварност, како би дјеца могла имати контакте, помоћ и изазов уз другу дјецу. При том подржавамо, прије свега, приватне иницијативе и вртиће који су под покровитељством од општег добра. Дјеци су у истој мјери потребни слободан простор и заштита. Станови који су грађени по мјери дјеце и околина стамбених насеља која одговара дјеци су хитно потребни. За дјецу је важно да буду прихваћена независно од својих успјеха или резултата. Њихов другачији

поглед на свијет је важан за одрасле, јер кроз њега могу увидјети неопходност толеранције и разумијевања.

➤ Ми се посебно залажемо за заштиту живота нерођене дјеце. Труднице у невољи или у конфликтној ситуацији, поред финансијске помоћи такођер требају његу и, за најмању дјецу, потпуну подршку од оца дјетета, од своје породице и сусједства и од послодавца. Заштита живота нерођене дјеце мора остати укоријењена у правном систему наше земље.

➤ Важан задатак друштва јесте ојачати способност породице да одгаја дјецу, што показују бројни ужасни примјери насиља у породици, злоупотребе дјеце и њиховог злостављања. Родитељи, родбина, сусједи, васпитачи и наставници те правосуђе и полиција сnose велику одговорност. Сматрамо да је потребна помоћ у спрјечавању и збрињавању једнако као и помоћ у акутној кризној ситуацији. Због тога желимо изградити мрежу прихватилишта и савјетовалишта за родитеље, дјецу и омладину. Залажемо се за довољан број прихватилишта за жене и системе за позив у случају нужде који ће покривати сва подручја.

6.4. Побољшање усклађивања обавеза у породици и на послу

Ми се залажемо да се женама и мушкарцима омогући боље усклађивање обавеза у породици и на послу. Жене имају једнако право као и мушкарци да ускладе породицу и посао. Многе жене и све већи број мушкараца посвећују се привремено или у потпуности раду у породици и васпитању дјеце. То значи сигурност и посвећеност за дјецу. Бројни захтјеви у овој области носе са собом лично богатство, али исто тако и велико оптерећење послом и још увијек финансијску неравноправност. У години се направи више радних сати у кућном и породичном послу него у привреди. Ми народњаци се залажемо за боље признавање ове врсте рада. Способности које се стекну у кућном и породичном раду морају бити вредноване као квалификација. Такођер, мајке и очеви који сами одгајају своју дјецу морају бити потпомогнути од друштва у већој мјери него досад. Доплатак за васпитање, боловање за васпитање и признавање времена проведеног у васпитању и њези као радни стаж, све су то кораци ка остварењу нашег циља, признавању и осигуравању рада у породици и мора се и даље радити на њима. Задатак је партнера у тарифним преговорима у привреди, државној управи као и политици да се побољшају оквирни услови за усклађивање породице са послом. Предузећа и општине морају осигурати више флексибилнијих установа за смјештај дјеце различите старосне доби. Боља усклађеност породица и пословног живота је у интересу дјечјег развоја.

Ми се залажемо за продуживање породичног одсуства тј. одмора за васпитање дјеце и за узимање слободног неплаћеног времена и ради њега чланова породице. Морамо створити више квалифицираних радних мјеста са

половичним радним временом и флексибилније регулисање радног времена за жене и мушкарце. Желимо доприносити да радни свијет постане наклоњенији породици. Рад на васпитању дјеце не значи одрицање од пословног свијета. Желимо дати могућност избора и на тај начин олакшати поновни улазак у пословни свијет. Залажемо се за широку понуду могућности даљњег образовања да би се и у породичној фази задржао контакт са пословним свијетом.

6.5. Дјеца, млади и стари

Дјеца значе живост, фантазију и обнову. Сваком друштву мора бити важан њихов бољитак. Дјеци је потребна заштита, сигурност и оријентација према вриједностима, што им у првом реду дају мајке и очеви. Укоријењеност у породици пружа најбоље претпоставке за успјешан развој дјетета. Дјеца такођер имају права, људска права. Њихово очување претпоставља партнерски однос између родитеља и дјеце и васпитање без примјене силе. Дјецу је потребно подстицати, али не преоптеретити. Држава кроз школске, социјалне, управне установе као и мјеста за провођење слободног времена мора створити повољне услове за живот дјеце.

Ми у младима видимо свог најважнијег партнера за обликовање сутрашњег друштва. Политика младих је политика будућности. Желимо младим људима понудити атмосферу слободе и подстицаја за самосталан развој. Наша идеална замисао је млади човјек који је критички отворен како према старим вриједностима тако и потребним промјенама. Млади људи требају самоодговорно обликовати своја животна подручја, развијати способности за рјешавање проблема и конфликта те креативно и толерантно судјеловати у даљњем развоју друштва. Ми подстичемо ангажовање и добровољне активности младих у удружењима, странкама, савезима и вјерским институцијама и у другим демократским организацијама. За младе је политика важан задатак како би могли у будућности преузети задатке и одговорности. Данашња политика дјелује на сутрашњи живот и млади имају право првенства судјеловања код обликовања и право на суодлучивање.

Све већи значај у животној перспективи појединца и у свијести друштва добива трећа животна доб. Ми се залажемо за побољшање услова за живот старијих људи. Квалитета живљења у зрелој доби укључује становање, снабдјевеност прехраном, неопходне услуге у домаћинству и његу који су примјерени доби, као и сталну укљученост у друштвени, духовни и културни живот и ми подржавамо њихово добровољно ангажовање. Они који и поред достигнуте пензионе старости желе бити активни у послу требају добити могућност за то. Ми желимо искористити искуство и способности старијих људи у нашем друштву и признајемо њихово животно дјело које су дали заједници.

Ми се залажемо за партнерски однос генерација не само унутар једне

генерације него и између њих. Млади и стари људи могу да уче једни од других, тако што ће размјењивати искуства и продубљивати вриједности, као што су толеранција и спремност на компромис, одговорност и солидарност у заједничком суживоту генерација. Морају се спријечити и отклањати дискриминација и ограничења која су узрокована старошћу.

6.6. Особе са посебним потребама

Ми сматрамо залагање за инвалидне особе нашим посебним задатком. Инвалидне особе су дио нашег друштва и без обзира на настанак инвалидности оне и њихове породице требају нашу подршку и солидарност. Размјена искустава између инвалидних и здравих особа је обогаћивање нашег друштва. Интеграција је прави пут, а не изолација. Ми се изричито залажемо за право на живот инвалидне дјеце и за благовремену подршку тој дјечи. Желимо побољшати школску понуду у специјалним и посебним школама и у интегралном подручју проширити службе које олакшавају рад породици, приступ радном свијету, уређење приватне и јавне околине како одговара инвалидним особама.

6.7. Социјална правда

Сврха социјалног друштва је помоћ онима који су недовољно или нису уопште способни помоћи сами себи. Модерна социјална политика је при том разапета између слободе и одговорности, између спремности за рад и солидарности. Ново уређење подјеле задатака између државне и приватне социјалне одговорности спада у велике изазове социјалне политике, која стоји пред пријетњом неспособности финансирања све скупљих издатака. Само оно што се заради и привриједи се може и подијелити. Принципијелно, брига за будућност мора имати предност пред заштитом.

Ми заговарамо дјелотворан и праведан социјални систем који штити и подстиче оштећене и особе са посебним потребама. Сваки грађанин и свака грађанка морају бити увезани у солидарне системе наше земље. Злоупотреба социјалних институција и помоћи је толико несоцијална колико и несолидарна те се зато мора на одговарајући начин казнити. Социјална помоћ се мора пружати према јасним и праведним критеријима. Они требају бити финансијски транспарентни како би се код свих људи могла развити свијест о трошковима. Социјалне институције морају себе видјети као установе пружања услуга а не присвојити карактер државне службе.

Социјална сигурност укључује даље образовање и усавршавање као и социјално уравнотежену флексибилност радних времена као и помоћ код проналажења радног мјеста. Солидарно друштво има обавезу пружања социјалне сигурности онима који су искључени из привређивања и који зато не могу сами бринути за своју социјалну сигурност.

7. ЖИВОТ И ОКОЛИНА

7.1. Заштита живота

Ми неограничено поштујемо људски живот – рођени и нерођени. Ми се изјашњавамо за планирање породице у смислу одговорног родитељства и тражимо правовремено и свеобухватно васпитање уз савјетовање о томе. Политика и друштво морају створити услове да се спријече побачаји. Савјетовање и помоћ трудницама у конфликтним ситуацијама је основа сваке вјеродостојне политике за заштиту нерођеног живота.

Наша слика човјека поред свих медицинских могућности налаже поштивање смрти. Људи у нашој земљи морају имати право на умирање достојно човјека. Политика за то мора створити оквирне услове. Пацијент и његова родбина имају право одбити употребу медицинско-техничких метода које немају изгледа. Одбацујемо активну помоћ при умирању.

7.2. Здравље

Здравље је основна потреба сваког човјека. Приступ медицинским установама мора бити осигуран свакоме независно од његове финансијске ситуације, социјалног статуса и мјеста становања. Свако је одговоран за своје здравље. Подстицаји у систему осигурања требају подстицати личну здравствену заштиту и охрабривати за здравије живљење.

Ми вјерујемо у даљњи развој медицинских сазнања и поступака у борби против за сада неизљечивих болести и патња. Алтернативна медицина, поступци природног лијечења и природна љековита средства требају смислено употпунити академски изучавану стручну медицину лијечника.

Наш здравствени систем треба јачати одговорност појединог грађанина за своје здравље, изградити права пацијената, произвести свијест о трошковима и појачати властиту одговорност за високе здравствене ризике који су добровољно прихваћени, а који су се могли спријечити. Здравство је потребно организовати према принципу подјеле задатака (супсидијарности). Оно треба осигурати негу и лијечење у убичајеној околини онолико дуго колико је то могуће.

Без законског здравственог осигурања се не може, као и без слободног избора лијечника и приватних лијечничких ординација. И фондови здравственог осигурања имају обавезу да раде економично.

Генетска техника носи, као и свака друга техничка новост, велике шансе, али и велике опасности. Захватима у људски генетски материјал морају бити

постављене етички образложене уске границе.

Потребно је енергично се борити против злоупотребе дрога. Ми се залажемо за њено друштвено прогнанство као и за дјелотворне мјере одвикавања. Контролисани програми надомјестка дрога могу допринијети смањењу пратећег криминалитета. Жртвама заведеношћу дрогама се мора помоћи као и свим осталим болесницима. Захтијевамо оштре казне за трговце дрогом.

Не смије се previdјети да је зависност о дрогама посљедица бијега у привидне свјетове који не могу довести до тражене животне среће. Задатак друштва свјесног одговорности је уклонити узроке таквих покушаја бјежања и створити повољне предуслове за задовољавајуће савладавање живота.

7.3. Заштита природе и околине

Природа и околина су животна основа свих људи и свих нараштаја. Њихово кориштење и њихово очување морају бити циљ наше политике. Сваки човјек има обавезу дати томе свој допринос. Ми ту обавезу желимо испунити досљедним начином привређивања у свим областима. Кориштењем нискоенергетских технологија које дају мало отпада требају се развити по могућности затворене привредне цјелине. Досљедан начин привређивања који мисли и на будуће генерације захтијева ново размишљање и ново дјеловање у повезаностима системима. Заштита околине мора играти важну улогу у свим одлукама.

Босанскохерцеговачки крајолик и природа су основа рада и прихода. Али они људима нуде и домовину у којој се могу осјећати добро и на чију љепоту могу бити поносни. Обавеза свих нас је очувати те крајолике. Осигурање основа живљења за будуће нараштаје је задатак нас на државном и на међународном нивоу.

Поштивање створеног од стране људи укључује и поштивање других живих бића. Због тога је уз слободу кориштења животиња за људске потребе повезана и обавеза држања животиња у њима одговарајућим условима и опхођење на њима примјерен начин. Осмишљена заштита животињских врста и биљака треба помоћи да се осигура потребна вишеструкостструкост живих бића.

7.4. Слободно вријеме и спорт

Слободно кориштење времена је израз слободе. Слободно вријеме спада у елементарне животне потребе људи. Добровољно додатно образовање, одмор и забава, спорт и игра, проширење хоризонта и радости живљења кроз умјетност и културу, његовање хобија и путовања обогаћују човјека и доприносе развоју његове личности. Како би подстицали повећање квалитета живљења у свим

тим областима, политика мора створити одговарајуће оквирне услове. Установе за образовање одраслих, умјетност, спорт и комуникацију свих врста, простране слободне површине и подручја за одмор требају омогућити и подупирати приватне властите иницијативе. Ми се изјашњавамо за подстицање врхунских достигнућа у умјетности у спорту, јер с тим повезано дјеловање идеала потиче опште мишљење о раду и учинку рада.

Спорт је важан фактор у оквиру активне здравствене политике. Зато инвестиције у спорт, посебно у школски спорт, треба сматрати добрим инвестицијама у области здравства.

8. ОБРАЗОВАЊЕ И КУЛТУРА

8.1. Васпитање и образовање

Васпитање и образовање су значајни предуслови за слободно развијање личности и за уважавање права на слободу и грађанских обавеза. Васпитање и образовање морају доприносити формирању личности, преносити социјалне способности и стручна знања и одговарати захтјевима нашег друштва и привредном развоју. Слободарска демократија зависи о грађанкама и грађанима који сами просуђују и спремни су за преузимање одговорности. Васпитање и образовање имају за циљ потврђивање демократске социјалне и правне државе и вриједности.

Разноликост и дјелотворност, надметање и пружање подршке морају бити важни елементи нашег образовног система. Основе наше образовне политике су принцип једнакости у могућностима и хумани принцип учинка, равноправност у могућностима захтјева да се узме у обзир различитост људи у њиховој надарености, учинку и социјалном поријеклу. Она се не може достићи кроз ограничавање могућности других људи, него само кроз унапређивање могућности сваког појединца. Принцип дјелотворности захтјева подржавање појединца како би добио шансу за рад и примио заслужену награду за свој рад. Ефективност је критериј за напредовање и диференцију у демократском друштву које је социјално праведно. Заједничко образовање и васпитање дјечака и дјевојчица ствара основу за партнерски суживот, али ту не треба изгубити из вида специфичне потребе које имају дјевојчице и дјечаци.

Ми се залажемо за усклађивање школских садржаја и образовних смјерова, за скраћивање дужине образовања и за диференцирање образовних понуда. Само на тај начин можемо бити у кораку с растућим захтјевима који се постављају у међународном поретку. Повезивање школства и система рада мора бити стални задатак политике и привреде.

У Европи која све више срasta у једну цјелину познавање других култура, језика и животних услова постали су неизбјежни. У школама, практичном и академском образовању ова знања доприносе толеранцији, расуђивању и разумијевању међу народима. Желимо да подржимо европску размјену на свим нивоима.

Наше заједничко биће, у свим областима и на свим нивоима, треба елиту која ће уложити своје знање и умијеће и бити свјесна своје одговорности за друге. Ми се залажемо за унапређивање оних који су посебно талентовани, али истовремено знамо да требамо потпомоћи оне који се осјећају преоптерећени и нису дорасли друштвеним обавезама. Морамо помоћи оваквим људима да уређују свој живот у

властитој одговорности. Ми се залажемо за поновно усклађивање стипендија за школовање које би отвориле могућности за практично и академско образовање, укључујући и образовање ради напредовања у каријери.

Ми се залажемо за диференцирани систем образовања у којем се узима у обзир разноликост у склоностима и надареностима појединца и који омогућава промјену различитих школских смјерова. Због тога ми истичемо важност основне школе поред средњих школа и гимназија као самосталних смјерова у образовању за различите профиле и са властитим школским дипломама. Да би се ученицима осигурало образовање које је у складу са њиховим талентима и могућностима и да би се осигурала разноликост и квалитета школске понуде, мора се при избору школа за даљње образовање поред жеље родитеља узети у обзир и препорука школе. Задатак школе јесте да пренесе опште знање и образовање, културне технике, језик и вриједности.

Школа такође има задатак припремити дјецу за вријеме које долази након школе. Школе треба да оставе простора изван наставе за развој социјалног и културног заједничког живота. Ученици и родитељи морају имати одговарајућа права на одлучивање. Ми се залажемо да се у свим школским формама уреде цјелодневне понуде на добровољној бази. Школа помаже при увођењу дјеце и младих људи у нашу заједницу и културу. Учитељи имају властити задатак у васпитању и партнерству с породицом.

8.2. Даљње образовање – усавршавање

Сталне и дубокосежне промјене у радном окружењу стално узрокују нове захтјеве квалификације. Ни практично ни академско основно образовање не гарантирају успјешно извршавање задатака радног мјеста или томе одговарајуће радно мјесто. Зато дошколовање у занимању добива све већи значај. Тржиште рада и систем образовања морају међусобно бити уско повезани.

8.3. Наука и технологија

Ми смо увјерени како у егзистенцијалне услове модерних друштава све више спада кориштење науке. Без њега се не могу одржати ни побољшати услови живљења, нужен је за образовање и дошколовање квалификованог подмлатка као и за савладавање проблема нашег времена. За малу државу попут Босне и Херцеговине добро образоване жене и мушкарци, најмодерније технолошке могућности и истраживање које се налази у нивоу међународног стандарда играју стратешку улогу за њену економију унутар индустријских држава. Најбоља инвестиција, коју држава може направити за бољитак и за квалитету живљења друштва је подстицање њеног система образовања и истраживања.

Због расположивих материјалних и духовних ресурса научни и технолошки се напредак може даље развијати само у међународним оквирима. Међународна умрежаност универзитета, изградња истраживачких мрежа и учествовање на европским програмима истраживања и индустрије су претпоставке за иноваторски рад, које осигуравају међународну конкурентност Босне и Херцеговине. Ми смо за напредак у области технике и науке ради квалитативног даљњег развоја друштва. Напредак, међутим, не смије довести у опасност развој природе и могућности живљења сљедећих генерација нити смије повриједити достојанство човјека.

8.4. Нови медији и телекомуникације

Све већом оријентацијом наше привреде према технологији и пружању услуга пријенос вијести постаје све важнији. Свјетски привредни развој показује да ће знање и информације као фактор производње и с тим повезано телекомуникација као посредни инструмент добити све већи значај. Ми се залажемо да Босна и Херцеговина и квалитативно и квантитативно прати европски развој телекомуникација.

Умреженост информативних и знанствених струјања широм свијета и њихова скоро неограничена приступачност стварају широк приступ понуди образовања и културе, а са тим и побољшане могућности живљења за широке кругове становништва. Поред тога, државама овог свијета се нуди прилика да своја културна и духовна достигнућа учине приступачним другим људима и тиме дају допринос разумијевању народа. Умрежење база података из различитих животних области крије опасности за слободу појединца. Ми желимо заштити приватну сферу појединца и зато сматрамо да је задатак политике правним средствима дјеловати тамо гдје властита одговорност није довољна за заштиту појединца.

8.5. Умјетност и култура

Умјетност и култура би требали бити саставни дијелови образовања, који проширују хоризонте наше дјеце и који развијају нашу културну баштину. Ако Босна и Херцеговина жели осигурати своју позицију као значајна културна нација, онда мора подстицати и захтијевати вриједне ресурсе и таленте. Кроз бављење умјетношћу и културом покреће се ангажман људи да се баве собом, својом околином и својим поријеклом. То не погодује само дискурсу и еманципацији, већ такође доприноси формирању властите отаџбинске свијести.

У том се смислу изјашњавамо да политика културе треба гарантовати слободан културни развој. Политика културе треба прихватити и подржавати

постојећи културни плурализам као и моменте отпора и самовоље у умјетничком стваралаштву и тематизирања друштвених конфликта. Умјетник ради за друштво и друштву је потребан рад умјетника. Издаци за културу су вриједне инвестиције у креативност и способност иновација у друштву.

Култура обиљежава идентитет државе и њених људи. Култура је и историјски пренесена традиција као и израз живљења људи из садашњости. Она се развија у најразличитијим облицима и институцијама и такођер одређује начин нашег суживота. Суживот у већој Европи и у све више испреплетеном свијету нас присиљава на културне рефлексije. Најважнији садржајни циљ босанскохерцеговачке културне политике мора бити појашњење идентитета Босне и Херцеговине у Европи, изношење духовних снага наше земље.

Државно потицање културе не смије довести до зависности оних који стварају културу. Поттицање културе није само задатак државе. Ми желимо подстицати приватне спонзоре и охрабрити их пореским олакшицама. Приватне умјетничке иницијативе су неопходне за живост и вишеструкост области културе.

9. ДОМОВИНА У ЕВРОПИ И СВИЈЕТУ

9.1. Босна и Херцеговина у Европи

Ми се изјашњавамо за Европу чије се јединство базира на заједничким вриједностима, заједничким историјским искуствима, заједничким вриједностима оријентисаним ка циљевима, али и богатом мноштву различитих националних и регионалних традиција њених народа и народних група.

Попут демократских оснивача и организатора европског уједињења и ми смо увјерени да је европски интеграцијски процес најпоузданија гаранција ослобођења Европе од агресивног, ратоборног национализма и шовинизма.

Европа је истовремено и наше насљедство и наш задатак. Због многих заједничких веза међу народима и нацијама континента, а и поред два свјетска рата и системског масовног убијања људи, који су почели у Европи, ми у европској породици народа видимо значајну гаранцију мира у Европи, а и шире.

Ми се изјашњавамо за наставак досадашњег привредног процеса интеграције који је прије свега усмјерен у правцу политичке уније, која почива на основним вриједностима мира, демократије, људских права, правне државе и еколошке социјално тржишне привреде. Ми у духу народњаштва желимо учествовати у изградњи такве уније – у Босни и Херцеговини и у Европској народној странци.

Ми желимо да се оствари европска привредна и монетарна унија. Ми желимо да се велико-европска унија развије и продуби у праву политичку заједницу као и европску сигурносну заједницу, те у околини и социјалну заједницу.

Као увјерене присталице идеје савезног државног уређења ми се изјашњавамо за Европску Унију која је изграђена према правилима изградње федерализма и подјели задатака (супсидијарности) и која јаче укључује регије и општине у тај процес интеграције.

Ми желимо Европску Унију у којој људи у својим локалним заједницама могу изграђивати домовину, сигурност, духовну оријентацију и моралну везаност. Људи који живе у тој унију требају видјети себе као грађане своје домаће регије, своје домовине и као Европљане.

Европско заједништво ће само онда бити трајно успјешно, ако га прати повјерење јасне већине његових грађанки и грађана. Политичари и

институције Европске Уније се стално морају изнова трудити око тог повјерења. Изградња демократских установа у Европској Унији као и подјела задатака међу државама чланицама, регијама и општинама је претпоставка за јачање тог повјерења.

9.2. Међународна сигурност

Приоритетан задатак наше безбједносне политике је очување самосталности Босне и Херцеговине, неповредивости њеног државног простора и мира у слободи за све наше грађане. У заједничкој Европи сигурност Босне и Херцеговине је укључена у свеобухватну сигурност Европе. Сигурност Европе је и наша сигурност и Босна и Херцеговина мора дати свој примјерен допринос европској сигурности.

Сигурност наше државе овиси о квалитету наших властитих настојања, али и томе до које мјере ће се успјети искористити стабилизирајуће дјеловање европских сигурносних система за Босну и Херцеговину. Босна и Херцеговина не може полазити од тога да ће је у случају потребе бранити чланови европске сигурносне заједнице, а да сама не доприноси ништа или мало заједничкој сигурности.

Наша европска сигурносна стратегија се мора оријентисати према актуелним изазовима и могућностима. Ми се залажемо за учествовање Босне и Херцеговине у изградњи свеевропског система сигурности и одбране у оквиру својих материјалних и финансијских могућности.

9.3. Босна и Херцеговина у свијету

Босна и Херцеговина са нашом политиком неће више бити терет међународне заједнице него треба постати конструктиван фактор градње бољитка цијелог свијета.

10. ПОЛИТИКА УВЈЕРЉИВОСТИ

Програмска начела Народне странке Радом за Бољитак описују циљеве и принципе наше политике у двадесет и првом вијеку. Ми народњаци обавезујемо се на то као мјерило и оријентацију у нашој политици.

Чланови и функционери Народне странке Радом за Бољитак на свим политичким нивоима ће наш програм требати проводити у годинама које долазе. Ово не искључује да ће можда нови развој ситуације захтијевати корекције и да ће у први план доћи нови задаци.

Ми се не бојимо преиспитивања наше политике. Народна странка Радом за Бољитак ће положити рачуне о провођењу свог програма и кроз извјештаје ће информисати странку и јавност о резултатима.

Политичка увјерљивост се заснива на поузданости и отворености. Ми, народњаци, позивамо све заинтересоване, без обзира да ли су чланови или не, да размисле заједно са нама о будућности наше земље. Ми настојимо побудити интерес и критику, сарадњу и подршку. Ми знамо да се исплати заједнички рад за слободно и одговорно друштво у Босни и Херцеговини.

ПРВИ САБОР СТРАНКЕ
31. 07. 2004. године, Сарајево

Предсједник
Младен Иванковић Лијановић

За бољитак

Народна странка Радом за бољитак

Уреди Предсједништва:

Сарајево: Змаја од Босне 4 ; тел: 033 / 288 541 , факс: 033 / 288 835

Бања Лука: Краља Алфонса XIII бр. 22 ; тел.: 051 / 312 144 , факс: 051 / 307 100

Широки Бријег: Трн бб ; тел.: 039 / 703 755 , факс: 039 / 703 754

Тузла: Франјевачка 3 ; тел./факс: 035 / 264 668

WEB: www.zaboljitaK.ba | **e-mail:** zaboljitaK@zaboljitaK.ba